

ئىران و هەریمى كورستان: پەيوەندى دۆستانه يان بۇون بە هيىزىكى پرۆكىسى؟

04-03-2024

نۇوسمەركان

د. نەوزاد ھېتۆتى

كورته : لە دواي 2003، ئىران سیاسەتىكى جىڭىرى لە عىراقدا پراكتىزە كردووه كە بەشىوه يەكى گشتى ئامانج و مەبەستەكانى خۆى لە كۆممەلىك خالدا دەبىنىتەوه، لەوانە دلنىا بۇون لهوهى كە پىكەھاتەي شىعە و بەتاپىھەت ئەوانەي لە ئىرانەوه نزىكىن دەسەلاتدار بن و رۆلى يەكلاكەرهوھ لە پرۆسەي سیاسى عىراقدا بىكىرن. لېرەدا، ئىران كۆممەلىك ھاۋپەيمان و ھىزى سیاسى و سەربازى پرۆكىسى لە عىراق ھەيە و بەكاريان دەھىننەت بۇ ئەوهى عىراق وەك دەولەت لە چوارچىوهى سیاسەت و ئەجىنداكانى دەرنەچىت.

سیاسه‌تی ئیران لە عێراق

لە دوای 2003، ئیران سیاسه‌تیکی جینگیری لە عێراقدا پراکتیزه کردووه کە بەشیووه‌یکی گشتی ئامانج و مەبەسته‌کانی خۆی لە کۆمەلیک خالدأ دەبینیتەوە، لەوانه دلنجا بونو لەوەی کە پیکهانەی شیعە و بەتاپەت ئەوانەی لە ئیرانەوە نزیکن دەسەلاتدار بن و رۆلی یەکلاکەرەوە لە پروپاگاندە سیاسی عێراقدا بگێرن. لیزدە، ئیران کۆمەلیک ھاوپەیمان و ھیزی سیاسی و سەربازی پرۆکسی لە عێراق ھەیە و بەکاریان دەھینیت بۆ ئەوەی عێراق وەک دەولەت لە چوارچیووه سیاست و ئەجینداکانی دەرنەچیت. بەتاپەت ئیران کۆمەلیک بەرژەوەندی و ئامانج سیاسی، ئابووری، سەربازی و جیوپۆلەتیکی لە عێراق ھەیە و هەوول دەدات لە ریکەی ئامرازی فرە جۆرەوە دەستەبەريان بکات. لە رووی [ئابوورییەوە](#) پەیوەندییەکی زۆر بەھیز لە نیوان ئەو دوو دەولەتەدا ھەیە و ئاستی [ھەنارەدەردەنی شتومەکی](#) نانەوتی ئیران بۆ عێراق لە سالی 2022 گەیشتووەتە سەروی 11 مiliar دۆلار، ھەروەها عێراق لە ریزبەندی بەکەم و دووهەمی گرنگترین ئەو دەولەتائە دېت کە ئیران پەیوەندی بازرگانی له‌گەلدا ھەیە.

لە رووی سیاسییەوە ئیران پالپشتی ھیز و لایەنە سیاسییەکانی ناو چوارچیووه ھاوئاھەنگی شیعەکان دەکات کە بە پالپشت راستەوخۇی ئیران گەیشتوونەتە دەسەلات و تاران کاریگەرییەکی زۆر گەورەی لەسەر ھەمموو ئاراستە و سیاستەکانی ئەم ھیزانە و حکومەتەکە سوودانی ھەیە. ھەروەھا، لە دوای رووخانی رژیمی سەدام، بەھۆی توندبوونی ململانین ئەمریکا و ئیران، دواتریش دەستپیکردنی شەپی تایفی و ھانتى داعش بۆ عێراق، ئیران بەسود وەرگرتن لە بارودوختەکە، ژمارەیەکی زۆر لە [ھیزی چەکداری](#) پرۆکسی دروست کردووه کە راستەوخۇ فەرمان لە تاران وەردەگرن و بەشیووه‌یک بەکاریان دەھینیت بۆ کاریگەری دانان لە سەر ھاوکیشە سیاسی و سەربازییەکان و بەکارھینانیان لە دەزى نەبارەکانی لە سەر ئاستی عێراق و ناوجەکە. بىڭومان ئەم ھیزبەندی پرۆکسییانە بە پلهی بەکەم بەرname و ئەجینداکانی ئیران جیبەجی دەکەن.

لەلایەکی دیکەشەوە، عێراق لە رووی جیوپۆلیتیکی گرنگی يەکجار زۆری بۆ سیاستی دەرەوەی ئیران ھەیە. دەسەلاتدارانی ئیران، عێراق بە قولابی ستراتیزی خۆیان دەزانن بۆ سیاستە فراوانخوازییەکانی لە ناوجەکەدا و دروست کردنی ئەوەی پىپیدەگۆتربىت ھیلالی شیعە. ھەروەھا، ئیستا عێراق وەک كۆریدۆریکی وشكانی بەكاردەھینزىت لە لایەن ئیرانەوە بۆ ئەوەی چەک و تەقەمنى و ھیزی چەکدار رەوانەی سوریا و لوبنان بکات و گوشار لەسەر ئیسرائیل و دەولەتائى عەربى دروست بکات.

ئیران بە هیچ شیووه‌یک لەگەل ئەوەدا نییە عێراق ببیتە دەولەتیکی ديموکراسى و خاوهن سەرەوەرى ياخود ھیزبەندی سەربازی توکمەی ھەبیت، چونکە لەروانگەی ئیرانەوە ھەبۇونى دەولەتیکی ديموکراسى بەھیز دەبیتە گەورەترين ھەرەشە لە سەر سیاست و بەرژەوەندییەکانی لە عێراق. لەلایەکی دیکەشەوە، ئیران پېپایاھ ئەگەر عێراق ھیزبەندی نىشتمانى توکمەی ھەبیت، لە دواپۇزدا دەبیتە رىڭ لە دەستیووەردانەکانی لەو ولاتە. لەبەر ئەمەش، ئیران ھەولەکانی زیاتر بەو ئاراستەیە کە ھەشدى شەعبى کە پیکهاتەکەی زۆر تر شیعەبە، بکاتە بەدلی سوپای عێراق. ھەروەھا ئیران بەردەواام ھەوول دەدات قەبران و ناکۆكى تائيفی و شىعەگارابى لە عێراقدا بەسەر رەوتى دەولەتسازى و ناسیونالىيىتى عەرەبىدا زال بیت بۆ ئەوەی بتوانىت پىگەکەی بەھیز بکات و ھەزمۇونى شیعە بەسەر دامەزراوەکانی دەولەتدا بھەنلەنەوە.

دەکریت ئاماژە بەو خالەش بکەین کەھەولەکانی ئیران و ھاوپەیمانەکانی بۆ [دەركەنی ھیزە بىانىيەکان بەتاپەت ھیزەکانی ئەمریکا](#) لە عێراقدا يەکىنی دیکەبە لە خالە سەرەكىيەکانی سیاستەکانی لە عێراقدا. لە روانگەی ئەوەی کە مانوھەی ھیزەکانی ئەمریکا كىشە بۆ سیاستەکانی ئیران دروست دەکات و بەربەستە لە بەردم بەرname و ئەجینداکانی. لە دوای دەستپیکردنەوەی شەپەزە و گۈزۈنەوەی زیاتری پەیوەندییەکانی ئەمریکا و ئیران، گوشارەکان لە رووی سیاسی و سەربازییەوە لەسەر ئەمریکا توندتر بۇونە بۆ ئەوەی ھیزەکانی لە عێراق بکشىنىتەوە. لەم رووەھو، [ھیزە شیعەکان بە حکومەتىشەوە](#) لە ژىز کاریگەری و ھاندانەکانی ئیراندا، ھەولى دەركەنی ھیزەکانی ئەمریکا دەدەن و جەخت لە سەر ئەو خالە دەکەنەوە کە "چىتر بىۋىستىيان بە ھیزى ھاوپەیمانان نەماوە" و دەبیت لە عێراق بکشىنەوە. ئەمە لە كاتىكادايە ھېشتا باردوخى عێراق سەقامگىر نییە و لە رووی سەربازىيەوە ناتوانىت سەرەوەرى خۆی بپارىزىت و مەترسى راستەقىنە ھەیە کە بە دەرچوونى ئەمریکا دووبارە داعش سەرەلەلبادەوە، تەنانەت ئەگەری دووبارە روودانى شەپی تائيفی و نەتەوەيش لە عێراقدا ھەیە.

ئیران چى لە ھەریمی کوردستان دەویت؟

پەیوەندى ئیوان ھەریمی کوردستان و ئیران بە چەندىن قۇناخى گرنگ و ھەستىياردا تىپەریوھ. لەراستىدا سیاستى ئیران بەرامبەر ھەریمی کوردستان بەشىكە لە سیاستە و بەرname کەی بەرامبەر عێراق و ناوجەکە. لەم چوارچیووه‌یدا، لە ھەندىك قۇناخدا

په یوهندییه کانی ئیران و هه ریمی کوردستان له ئاستیکی باشدا بون، به تایبەت له سەرەتاي گۆرپىنى سیستەمى سیاسى لە عىراقدا، ئەو کانه ھیزە شیعە کانی ھاپەيمانى ئیران زور پنۇيىستیيان به كورد ھەبوو، ئیرانیش لەریگەي كورده دەپەلەدەدا شیعە کان له عىراقدا به ھېز بکات. بەلام، لەگەل به ھېز بونى پىگەي شیعە کان له بەغدا و دروست بونى ناكۆكى نیوان بەغدا و ھەولىر، په یوهندییه کانی ئیران و هه ریمی کوردستانیش بەرھە گرژى و ئالۆزى زیاتر رۆیشت، به تایبەت دوا ئەوهى ئیران تواني لەریگەي ھیزە ھاپەيمانە کانی پرۆسەي سیاسى لە عىراق تاپادەيەكى زور كۆنترۆل بکات. لە ديارترين بەرييەكەوتى ئیران و هه ریمی کوردستان له دوا ئەنجامدانى گشتپرسى لە ئوكتوبرى 2017 بوبو كە به سەرپەرشتى راستەوخۇرى سوپاى قودس، [مiliشيا شیعە کان ھیرشان](#) كرده سەر كورد و دەستيان به سەر ناوجە جىناكۆكە كاندا گرت و تەنانەت ئەگەر لە توانايادا بوايە مەبەستيان بوبو قەوارەي هه ریمى كوردستان ھەلبۇھشىننەوە.

لە سەرەدەمى ئىدارەي تەھمەپ و زىاد بونى ناكۆكى مەلملانى ئیوان ئەمرىكا و ئیران، هه ریمی کوردستان زیاتر كەوتە ژىر ھەرەشە و ھېشە کان مەللىشيا شیعە کان و ئیران، لەو كاتەوە تاوهەك و ئىستا بەرەدەوام به موشەك و درون پەلامارى کوردستان دەدرېت. بۆ يەكمە جار لە [8 كانوونى دووھە 2020 ئىران](#) به موشەكى باليسىتى راستەوخۇر ھەریمی کوردستانى (بنكەي سەربازى ھەرپى) به ئامانج گرت، ئەم كردە دە سەربازىيە ئیران لە دەرئەنجامى كوشتنى قاسم سولەبمانى بوبو وەك كارداھەوھەكى دزى ئەمرىكا لە عىراق. لە [13 ئاداري 2022](#) بۆ جارىكى دىكە ئیران به 12 موشەكى باليسىتى مائى شىخ باز سەرمایەدار و بەریوھەرەي جىبەجىكارى كۆمپانىيە كار گروپ كرده ئامانج. دىسان، لە [30 دىسەمبەرى 2023، مiliشيا](#) شیعە کان به درون ھیرشان كرده سەر بىنكەيەكى ھېزى پېشەرگە لە پېرمام، و ھەروھەلە [15 كانوونى دووھە 2024](#). بە 11 موشەكى باليسىتى ھەولىر و مائى سەرمایەدارى كورد پېشەرە دزبەييان كرده ئامانج. ئەمە بەدەر لەھەي کە ئیران و گرووپ پرۆكسييە کانى بە دەيان جار بىنكەيەكى پارتە سیاسىيە کانى ئۆپۈزسىيونى كوردى رۆزھەلات و بىنكەي سەربازى ھەرپى و فرۇكەخانەي ھەولىريان بە بيانى لىدان لە ھېزە کانى ئەمرىكا بە موشەك و درون بە ئامانج گرتۇوه.

لە راستىدا، زىاد بون و توندبۇونەوەي ھېرىشى درۇنى مەللىشيا شیعە کان و ھەروھەلە راستەوخۇر ھەنە ئیران بۆ سەر ھەریمى كوردستان زور ھۆکار و فاكتەرى لە پشتەوھەي كە گەنگەرینە كانيان ئەمانەن:

يەكمە، ئیران، هه ریمی کوردستان بە تايىەتىش پارتى دېموکراتى كوردستان بە يەكىك لە مەترسىيە کان دەبىنېت لە سەر بەرnamە و ئەجىنداكانى لە عىراقدا، كە لە ئىستادا ئیران تاپادەيەك توانىيەتى ھەزمۇن خۇي بە سەر لايەنە شیعە کاندا بسەپىنېت. به تايىەت دوا ئەدەپەرەندىن سەدر لە پرۆسەي سیاسى، تەنانەت ئیران تاپادەيەك توانىيەتى لە پىگەي ھېزە چەكدارە پرۆكسييە کانى دەست بە سەر ناوجە سوننەنىشىنە كانىشدا بىرىت. تاکە ناوجە كە بە تەواوھەتى لە ژىر كۆنترۆل ئیراندا نىيە ھەریمی کوردستانە و به تايىەتىش ناوجەي ژىر دەسەلاتى پارتى، بۇيە ئیران بە ھەممۇ شىۋەھەك ھەولەدەت دەسەلاتى خۇي بە سەر ئەن و ناوجەبەشدا بسەپىنېت. ئەويش ھەم لەریگەي لواز كردىن پارتى و ھەم دروست كردىن بەدىلىك لە ھەریمی کوردستان كە سەربە تاران بىت. لەم رووھە، ئیران لە ھەولى ئەھەدایە ھېزىكى پرۆكسى لە رووى سیاسى و سەربازىيەوە ھاوشىۋەي ھېزە شیعە کانى لە كوردستان ھەبىت بۆ ئەھەي بەرnamە و ئەجىنداكانى ئیران لە عىراق و ناوجەكەدا پراكىتىزە بکات.

لە راستىدا، ئیران بەھە رازى نىيە ھەریمی کوردستان لە سەر ئاستى ناوجەكە سیاسەتىكى ھاوسەنگ لەگەل دەولەتلىنى ناوجەكە پراكىتىزە بکات و تاران نايەۋىت لە سەر بەنەماي بەررەھەندى ھاوبەش مامەلە لەگەل ھەریمی كوردستان بکات. ئەگىنا لە زور رووھە، ھەریمی کوردستان ھەولىداوھ سیاسەتىكى ھاوسەنگ لەگەل ئیران و ھاپەيمانە کانى پراكىتىزە بکات، به تايىەت لە دوا ئەلېزادەنە کانى 2021 وېرى ئەھەي ھاپەيمانە کانى ئیران توشى شىكتى گەورە بون، بەلام كورد و سوننە كان لەگەل ھېزە شیعە کانى سەر بە ئیران ھاپەيمانى ئىدارەي دەولەتىان بىكەننا و حکومەتى سوودانىش كە ئىستا ھاپەيمانە کانى ئیران بە سەربىدا زالن لە سەر بەنەماي ئەھە ھاپەيمانە تىبىيە دروست بوبو. ھەروھە، لە سەر داواكاري بەرپەسانى ئیران، ھەریمی كوردستان و بەغدا زەنگەتىنى ئەمنىيەت تاران واژۇ كرد بۆ زیاتر سەقامگىر كردى ئاسايىشى سننور و چەكىردن و دوورخىستەھە گرووپ پەتكەن كوردىيەكەن ئۆپۈزسىيونى ئیران لە دەفھەرە سننورىيە کان. بە ھەمان ئاراستەش، لە رووى ئابوورىيە، ھەریمی كوردستان دەرگاكانى بە سەر ئیراندا و آلا كردووھە و بە سەدان كۆمپانىي ئیرانى لە ھەریمی كوردستان كاردەكەن و ئاستى [ئالوگۇرى بازىگانى ئیوان ھەرنى كوردستان و ئیران](#) لە ئاستىكى زور بەرزدایە و دەگاتە نزىكەي 28% لە كۆي ئالوگۇرى بازىگانى ئیران و عىراق.

بەلام، وېرى ئەھەم و ئەمانە، ئیران بەرەدەوامە لە دەزايەتى كردن و گوشار خىستە سەر ھەریمی كوردستان چ بە شىۋەي راستەوخۇر بىت يان لە رىنگەي ھاپەيمانە کانىيەوە بىت، بىڭۈمان ئەمەش ئەو خالە دەسەلمىنېت كە ئیران ئاستى داواكاري و خواستەكەن زیاتر لە ھەوھى لە سەر بەنەماي بەررەھەندى ھاوبەش مامەلە لەگەل ھەریمی كوردستان بکات. بەلکو ئەھەي تاران مەبەستىتە ئەھەي كە دەھەۋىت ھەریمی كوردستان بکاتە ھېزىكى پرۆكسى لە ناوجەكەدا، ھاوشىۋەي ئەو ھېزانەي كە لە عىراق، سورىا، يەمن و لوبنان دروستى كردوون. [ھۆشىار زىبارى](#) لە 19 شوباتى 2024 لە چاپىكەوتىنەدا لە كەل رۆزىامەي شەرق ئەلەسەت باسى ئەھە دەكەت كە سەركەرە كانى ئیران داوايان لە بەرپەسانى ھەریمی كوردستان كردووھە بىنە بەشىك لە بەرھەي موقاوهە دزى ئەمرىكا و

هاوپهیمانه کانی. تهناههت ئەوهەي جىگەي سەرچەنجه بهم دواييانه سەرچاوهەكاني سوباي قودس بە ئاشكرا رايانگەيىند كە به تەماي دروستكىردىنى هىزىيکى پرۆكسى سەربازى كوردىن بەناوى **حىزوللا لە كوردستان**. بىنگومان ئەگەر ئەم ھەولە بخريتە بوارى جىبەجىكىرىدىن، ئىدزان لە ۋېر ناوابى ئەم ھەلە نۇيىەدا ھېرىش دەكاتە سەرھەزىمى كوردستان و پىكەگەكاني ئەمەركىا، نەك بەناوى مىلىشيا شىعەكان.

دودوهم، ئىزان بەردەۋام ترسى لەوە ھەرېمى كوردىستان بېئىتە ناوهندىك بۇ تىكچۈون يان لىدان لە بەرنامە و سیاسەتكانى لە عىراقدا، ترسى لە دروستبۇوننى ھاۋپەيمانى پارتى لەكەل ھېزە سوننەكان و ھېزە شىعە كاندا ھەيە بەتاپىيەت ئەوانەي لە ئىزان دوورن. لە دواي ھەللىزادەكانى ئۆكتۆبەرى 2021 و دروست كردن [ھاۋپەمانى سىقۇل](#) نىوان پارتى، سەدر و سوننەكان، ئىزان بە تەواوھى گوشارەكانى لەسەر پارتى توند كردووھ و ئەم ھەنگاوهى پارتى بە لىدانى راستەوخۇ لە پىنگە و بەرژەوهندىيەكانى لىكداوهەوھ. بۇ رىگرەكىردن لە دووبارەبۇونھەوھى ھاۋپەيمانىيەكى ھاوشىۋە، سیاسەت و بەرنامە ئىزان ئەوهىھەم لە ناو سوننەكان و ھەم لە ناو كوردىكاندا زىاتر پالپىشى ھاۋپەيمانەكانى بىكەن و لە پىنگە ئەيارەكانى بىدات. ئىستا لەناو سووننەكان ئىزان زۆر بە چىرى كار بۇ لىدان لە پىنگە حەلبوسى و پارتەكەي دەكتات. [لادانى حەلىوسيش لە سەرۋەتلىكىيەتى بەرلەمان](#) بەشىك بۇو لەم گەممە سیاسىيە. بەھەمان شىۋەش، لە ھەرېمى كوردىستان، ئىزان زۆر بە چىرى كاردەكتات تاكۇ ئەو ھېزە كوردىپىانەي كە لە ئىزان نىپىك بېنە دەسەلەتدار.

سییهم، ئىرمان نەك هەر لەگەل ئەوە نىيە ھەرپىمى كوردىستان تارادىدەيەك سەرەبەخۇ بىت يان سیاسەتىكى ھاوسەنگ لە سەر ئاستى ناواچەكە پراكتىزە بکات، بەلگۇ دەپەۋىت ھەرپىمى كوردىستان بەتايىبەت پارتى ديمۆكراٽى كوردىستان لە تۈركىا، دەولەتە عەرەبىيەكەن و ئەمرىكىا دوور بخاتەوە، بە واتايىھى ئىرمان لەو پەيووندىيەي كە حكومەتى ھەرپىمى كوردىستان لەگەل تۈركىا و دەولەتانى عەرەبى و ئەمرىكىا ھەيەتى زۇر نىكەرانە دەپەۋىت عىرّاق و لە نىۋىشىدا ھەرپىمى كوردىستان لە چوارچۈوهى سیاسەتى ئىرلاندا ھەلسوكەت بکات. ئىرمان توانىيەتى لەسەر ئاستى عىرّاق ئەم ئامانجە بېئىكتىت، لە ژىر كارىگەرلى ئىرلاندا، عىرّاق تائىستا نەيتowanىيە سیاسەتىكى ھاوسەنگ لەگەل تۈركىا و دەولەتانى عەرەبى بېئىكتىزە بکات و پەيووندىيەكەن بەرەوھە پېشەوھە بېبات.

ئەگەرچى ئەمریکا زۆر ھەولۇدا وە كەنگەری و سیاسىيەوە پەيوەندىيەكاني لەكەل دەولەتاني عەرەبى بەھېز بکات. بەلام لە ژىز كارىگەرى و گوشارەكانى ئىراندا، عىراق ھېچ ھەنگاۋىنىڭ گۈنگى بەو ئاراستىيە نەھاوبىشتوو. ئىران ھەمان داواكاري لەب ھەرىپى كوردىستانىش ھەيە و دەبەۋىت ھەرپىم كوردىستان خۇي لە دەولەتاني عەرەبى و تۈركىدا دور بخاتەوە و ھەرروھەن نىكەزانە لەوەي ھەرنىمى كوردىستان پەيوەندى توند و تۆلى لەكەل ئەمریکا ھەيە و ناچىتە ژىز بارى داواكاريەكانى ئىران و ھنەزە شىعەكان بۇ دەركىدىن ھېزەكاني ھاپېيمانان لە عىراق. ئەممە بەدەر لەوەي ئىران باڭگەشەي ئەو دەكەت گوايە ھەرپىم كوردىستان پەيوەندى لەكەل بىسىرائىل ھەيە و ھەر بەو بىانوھەش چەندىن جار موشەك بارانى كەردىوو.

چوارهم، لیدان له پیگه‌ی ئابووری هەرێمی کوردستان و به تایبەتیش سیکتەری نهوت و گاز ھۆکاریزکی دیکەی گوشاره‌کانی ئیرانه بۆ سەر ھەرێمی کوردستان. ئیران نەک ھەر لەگەل ئەوەدە نییە ھەرێمی کوردستان ھەقامکیر و بەھێز بیت، بەلکو بە ھەموو شیوه‌یەک ھەولێر دەدات لە پیگه‌ی ھەرێمی کوردستان بەتابیت له رووی ئابووریبەوە، ئیران نیگەرانه له ھەوڵەکانی ھەرێمی کوردستان بۆ ئەوەی بیتتە ئەکتەریکی گرنگ له سەر ئاستی ناوجەکە به تایبەت له رووی وزەوە. بەتابیت کە ماوەیکە ھەرێمی کوردستان ھەوڵەکانی چې کردووتهوو بۆ ئەوەی زیاتر گرنگ و پەرە به کەرتی وزە به تایبەتیش گاز بەنام، بۆ ئەوەی بتوانیت له داهاتوویەکی نزیکدا کاز ھەنارەدەی دەرەوە بکات، کە ئەمەش دەبیتە سەرچاوەیکی گرنگی داهات بۆ ھەرێمی کوردستان. لەم رووەوە، ھێرشەکانی ئیران بۆ لیدان له مالی سەرمایەداری کورد شیخ باز یەکیك لە پەیامەکانی ئەوە بwoo کە ئیران ریگە نادات ھەرێمی کوردستان بیتتە ئالتلەرناتیفی کازە سروشتبیکەی له سەر ئاستی عێراق و ناوجەکە. بە هەمان ئاراستەش ئیران کاریگەری زۆری ھەبووە له سەر برباری دادگەی فیدرالی بۆ ھەلۆشاندنی یاسای نهوت و گازی ھەرێمی کوردستان.

پنجم، ئىران لەرېگەي كوشار دروستكردن، هەول دەدات هەرىم لە پرس و مەلھەفي هىزەكانى كوردى ئۇپۇزسىۋىنى ئىرانى زياتر سازش بو ئىران بكتاھم بە چەكىرىنباي و ھەم دوورخستنەوهەيان لە سنورەكان يان لە كوردىستان، ھاوшиيۆھى **ھىزەكانى موحاهىدىن** لە عىراق كە لە سالى 2016 وەدرىزان. ھەر بۇ ئەم مەبەستە ئىران لە **لە مانگى ئادارى 2023 رىنكەوتتىكى ئەمنى سىقۇلى** لەگەل ھەولىز و بەغدا واژۇو كرد بۇ كۆنترۆلەركەن سىنورەكان و دوورخستنەوهەي هىزە كوردىيەكان لە سنورەكان، بەلام دياز ئىران لهەۋەش زياتر داواي رادەستىكەن سەرکەرەكانىي و دەركەنەيان بە تەواوەتى لە كوردىستان دەكتا. ھەروھە خالىكى دىكەش كە بۇ ئىران زۇر گرنگە ئەھەن كەنگەن ناوهندىك بۇ وروزاندى كوردەكانى ئىران بۇ ئەھەن داواي مافەكانى خۇيان بەهن، بەتايىھەت، داواي كوشتنى ژينا ئەمینى، و بەرۈيەجۇونى خۇپىشاندانى سەرتاسەرى لە ئىران و لە ناوجە كوردىيەكان، **ئىران ھەرنىمى كوردىستان و گۈرمەكانى ئۇپۇزسىۋىنى كوردى تۆممەتىار** كرد بەھەي دەستىيان لە خۇپىشاندانەكان ھەيە ھەر بەو بىانوهش بەمۇشكە بارەگاكانى كوردەكانى رۆژھەلاتى كوردىستانى بۇرۇمماڭ كرد.

ئامرازه‌کانی به‌رده‌ستی ئیران بۆ گوشار خستنە سەر ھەریمی کوردستان

ئیران رینگای جوراوجوڕ دەگریتەبەر بۆ گوشار خستنە سەر ھەریمی کوردستان و پارتى ديموکراتى کوردستان. يەكىك لە ئامرازه‌کان بريتىيە لە وەشاندىنى گورزى سەربازى بە شىيەيىكى راستەوخۇ لەپىگە سوپاپى پاسدارانەوە. ھەرچەندە ئیران ئەم ئامرازە كەم بەكار دەھەننېت، بەنام لە ھەندىك كاتدا ئەگەر بەپىويستى زايىتىت، دوودل نەبووه لە ھېرىشى سەربازى بۆ ئەوهى پەيامىك باداھ بەرپسانى ھەریمی کوردستان بان ھاۋپەيمانەكانى لە ناواچەكەدا. ئیران زياتر لە 3 جار بەشىيەيەكى راستەوخۇ ھەولىرى بە ئامانج گرتۇوە. ھەرچەندە ھېرىشەكان زياتر رەمىز بۇونە، بەلام ھەلگىرى پەيامىكى ھەپەشە ئامىزىن بەوهى ئیران ھەممۇ كاتىك دەتوانىت ئەگەر مەبەستى بىت لە ھەریمی کوردستان بادات، ئەوهەشى زياتر رىڭە خۇشكەرە ئەوهەيە بەغدا كاردانەوەيەكى كارىگەری نىيە بەرامبەر ھېرىشەكانى ئیران و تەنانەت سەرەرای گوشارەكانى ھەریمی کوردستان، بەغدا ئامادە نەبووه لە سەر ئاستى نىودەوەتى و لە ئەنجوومەن ئاسايىش سكالا لە دىزى ئیران تۆمار بکات.

دەھەننېت. ديارە، ئیران كارىگەری راستەوخۇ لە سەر بەغدا ھەيە و دۆسىيە گرنگەكانى پەيوەست بە ھەریمی کوردستان، ئیران بېرىارى يەكلابىكەرەوهى لەسەر دەدات. ھەر لەم چوارچىوھىدا، ئیران رولىكى زۆر خرابى ھەبۇوە لە گۈرۈپوونەوهى پەيوەندىيەكانى ھەولىر و بەغدا و چارەسەر نەبوونى كېشەكانى نىوانىيان. لە سەرەدمى [دەھەننېت سوودانى رىككەوتى](#) باش لە نىوان ھەولىر و بەغدا كران، بەلام لە ژىڭ گوشارى ھاۋپەيمانەكانى ئیراندا، ھېچ ھەنگاوىكى پراكتىكى نە ھاۋپۇر، بۆ چارەسەر كردنى كېشەكان لەوانەش پرسى بودجه، دووبارە ھەنارادە كردنەوهى نەوتى ھەریمی کوردستان، پەسەند كردنى ياساي نەوت و گاز، جىيەجىكىرىنى رىككەوتىنامەي شىنگال و زۆر پرسى دىكە.

پەزىلەمانى عىراق يەكىكى دىكەيە لە ئامرازە كارىگەرەكان، ئىستا ھاۋپەيمانەكانى ئیران لە پەزىلەمانىش بالادەستن، بۆيە وهى چەكىكى كارىگەر بەكار دېت بۆ دۈزىتى كردنى مافە دەستوورىيەكانى ھەریمی کوردستان. بەتاپىهەت لەكاتى پەسەند كردنى بودجه، سەن سالەي عىراقدا، زۇربەي بەندەكانى بودجه كە لە نىوان ھەریمی کوردستان و دەھەننېت سوودانى رىككەوتى لەسەر كرابۇو، كۆپانكارييان تىدا كرا و كېشەي زۆر بۆ ناردنى بودجه ھەریمی کوردستان دروستكرا. تەنانەت ئىستا [ھاۋپەيمانەكانى ئیران](#) باسى ئەو دەكەن كە ئەگەر ھەریم بە ئاشكىرا پالپىشتىيان نەكەت لە دەركىردىنى ھىزىزەكانى ئەمرىكا، رىكە نادەن ھەموارى بودجه بىرىت بۆ ئەوهى موجەي فەرمابەرەن ئەرەن ھەریمی کوردستان بىنۈردىت.

لەلايەكى دىكەشەوە، [دادگەي دەستوورى](#) بە شىيەيەكى زۆر كارىگەرانە بەكار ھاتووە بۆ لىدان لەنەيارەكانى ئیران لەسەر ئاستى عىراق و ھەریمی کوردستان، بۇوەته ئامرازىك بۆ دۈزىتى كردنى ھەممۇ ئەس و لايەنانە كە لەگەل سىاسەت و بەرناમەكانى ئیران نىن. ئەوهەي پەيوەندى بە ھەریمی کوردستانەوە ھەبە، دادگەي دەستانەوە بەلەن بەرپارىكى بەلەدا ياساي نەوت و گازى ھەریمی کوردستانى ھەلۇھەشاندەوە. ھەروھا، لە بېرىارىكى دىكەدا [لە 25 كانۇونى دووھەمى 2023](#) ناردنى پارە بۆ ھەریمی كوردستان لەلايەن سوودانىيەوە بە ناياسايى لە قەلەمدا، ديسان دادگەي فىدىلى لە [نیسانى 2023 بەلەمانى كوردستانى ھەلۇھەشاندەوە](#). بە ھەمان ناراستەش، [لە 21 شوباتى 2024 دادگەي فىدىلى](#) دوو بېرىارى توندى دىزى ھەریمی کوردستان دەركەد، يەكىكىان پەيوەندى بە ياساي ھەلېزىاردنەكانى ھەریمەوە ھەيە و بېرىارى دووھەمېش پەيوەست بۇوە بە [موجەي فەرمانىھەرەن ھەریم](#) كوردستان. لەپاستىدا لە ھەر دوو بېرىارەكەدا لە زۆر خالىدا لە پىگە و دەسەلاتەكانى ھەریمی کوردستانى دراوه.

لە كوتايىدا دەبىت ئامازە بەو خالەش بکەين كە گرووپە ميليشياكان يەكىكى دىكەن لە ئامرازانەي كە رۆلىكى گرنگ دەگىرن لە گوشار دروست كردن لە سەر نەيارەكانى ئیران لەوانەش ھەریمی کوردستان. بەتاپىهەت دواي دەستپېكىردنەوهى شەرى غەززە و زىاد بۇونى مەللانىي نىوان ئەمرىكا و ئیران، گروپە چەكدارەكان بەردەۋام ھەریمی کوردستانيان لەپىگەي درۇن و موشەكەوە بۆردومان كردووە. لەسەرروو ھەممۇ ئەمانەشەوە ئیران تەنانەت [ھەندىك ھەنزا لايەن كوردىش](#) بەكار دەھەننېت بۆ سەپاندىنى سىاسەت و ھەزمۇونى خۆي بەسەر ھەریمی کوردستان.